Голас Радзімы

№ 37 (2179)
13 верасня 1990 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

У гэтыя дні славянскі свет адзначае пяцісотгоддзе з дня нараджэння выдатнага сына беларускай зямлі Францыска Скарыны. Асабліва святочна было ў Мінску. 1 верасня ва ўсіх вучэбных установах рэспублікі першыя ўрокі былі прысвечаны нашаму слаўнаму земляку. Вялікае тэатралізаванае свята правялі ў парку імя Янкі Купалы мінскія студэнты. А ў Дзяржаўнай бібліятэцы БССР імя У. І. Леніна адкрылася кніжная выстаўка «Скарыніяна». Тут жыхары і г... сталіцы змаглі ўбачыць найкаштоўнейшыя рарытэты, выдадзеныя вялікім мысліцелем, гуманістам, асветнікам і першадрукаром.

Надзвычай цікавы і сам лёс мінскага збору кніг Скарыны. Усе набыты ў 1925 годзе. У час Вялікай Айчыннай вывезены нямецка-фашысцкімі акупантамі. На шчасце, у 1945 годзе адшуканы і вернуты ў бібліятэку. На ўрачыстыя мерапрыемствы ў Беларусь прыбылі госці з усяго свету. І сярод іх нашчадак Ф. Скарыны, пра якога пісалася ў «Голасе Радзімы», — прафесар, доктар медыцынскіх навук Стэнлі Скарына. Яны прынялі ўдзел у адкрыцці мемарыяльнай дошкі з барэльефам Ф. Скарыны на вуліцы, якая носіць яго імя, у юбілейнай сесіі АН БССР, у пасяджэнні арганізацыйнага камітэта Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў.

Не пералічыць усіх мерапрыемстваў, што праводзяцца з нагоды такога юбілею. Эпіцэнтр свята з Мінска перамясціўся на радзіму Скарыны — у старажытны Полацк.

У наступным нумары чытайце матэрыял нашага карэспандэнта з урачыстасцяў у Полацку.

НА ЗДЫМКАХ: студэнцкае свята ў Купалаўскім парку; нашчадак вялікага Ф. Скарыны Стэнлі СКАРЫНА з Канады на прэс-канферэнцыі ў мінскім Доме літаратара; кніжная выстаўка «Скарыніяна» ў Дзяржбібліятэцы БССР імя У. І. Леніна.

Фота С. КРЫЦКАГА.

ЗВАРОТ ДА ПРЭЗІДЭНТА

ПАТРЭБНЫ РАШУЧЫЯ ДЗЕЯННІ

«Крытычнае, выбухованебяспечнае становішча ў эканоміцы не можа быць далей цярпімым: узровень жыцця людзей імкліва падае, мільёны людзей ужо апынуліся на мяжы паўгалечы». Так гаворыцца ў звароце Беларускага рэспубліканскага Савета прафсаюзаў да Прэзідэнта СССР, Урада СССР, урадаў саюзных рэспублік, прафсаюзаў, усіх працоўных калектываў краіны.

Як сцвярджае Белсаўпроф, кожны трэці жыхар Беларусі на сучасны момант знаходзіцца каля рысы беднасці.

Белсаўпроф заклікае кожны працоўны калектыў поўнасцю выканаць у гэтым годзе ўзятыя на сябе абавязацельствы перад сумежнымі прадпрыемствамі, спажыўцамі і закласці тым самым аснову для стабілізацыі становішча пры пераходзе да рыначных адносін. Патрабуецца і максімальна паскорыць заключэнне дагавораў на пастаўку сыравіны, матэрыялаў, гатовай прадукцыі на 1991 год. Пакуль жа ў БССР іх заключана менш трэці.

Далейшае прамаруджванне, гаворыцца ў звароце, смерці падобнае, сітуацыя можа набыць некіруемы характар, непазбежны поўны развал спажывецкай сферы, скарачэнне рабочых месцаў, беспрацоўе, масавыя хваляванні. Нерашучасць, паўмеры, бескантрольнасць урадавых структур краіны толькі ўскладняюць становішча.

Давер'е да ўрада можна адрадзіць толькі канкрэтнымі і энергічнымі справамі. Пераходны перыяд да рынку патрабуе ўмацавання дысцыпліны працы, дысцыпліны выканання. Беларускія прафсаюзы чакаюць ад Прэзідэнта СССР узважаных і рашучых дзеянняў па выкананню Законаў і Указаў.

УСЁ МОГУЦЬ УМЕЛЬЦЫ

Аб'яднанне дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва створана ў Бабруйску. Аснову рамонтна-будаўнічай брыгады склалі муляры і цесляры, сталяры і аддзелачнікі, майстры разьбы па дрэву і чаканкі па металу, мастакі-афарміцелі і іншыя спецыялісты—майстры на ўсе рукі. Члены гасразліковага аб'яднання ўжо ўзвялі дзіцячы казачны гарадок у калгасе імя Мічурына, закончылі ў раёне мастацкае афармленне трох Дамоў культуры і бібліятэк. Цяпер узяліся за рэканструкцыю аднаго з помнікаў архітэктуры Бабруйска — будынка раённай бібліятэкі, каб вярнуць былую прыгажосць гэтаму старадаўняму асабняку. НА ЗДЫМКУ: у майстэрні аб'яднання яго кіраўнік Віктар МАЛАЖАВЫ і мастак-кераміст Валерый СКАРАБАГАТАЎ.

ІМЯ СКАРЫНЫ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ЦЭНТР

Уласны нацыянальны навукова-асветніцкі цэнтр з'явіцца нарэшце і ў Беларусі. Савет Міністраў рэспублікі прыняў прапановы Акадэміі навук і Міністэрства культуры БССР аб галоўных напрамках яго работы: вывучаць і шырока прапагандаваць беларускую культуру і гістарычную спадчыну беларускага народа.

Імя геніяльнага славянскага асветніка Францыска Скарыны, 500-годдзе якога ў гэтыя дні святкуе Беларусь, будзе насіць нацыянальны цэнтр. Часовы творчы калектыў пры аддзяленні грамадскіх навук АН БССР займецца распрацоўкай яго праграмы і структуры.

ТВОРЧЫЯ ПАЕЗДКІ

«ВЯСЁЛКА» Ў ГРЭЦЫІ

З беларускімі народнымі танцамі пазнаёміць грэчаскіх гледачоў лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі народны ансамбль «Вясёлка» рэспубліканскага Палаца культуры прафсаюзаў.

Самадзейныя артысты выехалі ў курортны горад Порта Гідра, што каля Афін, на міжнароднае танцавальнае свята. Аснову праграмы выступленняў склалі харэаграфічныя мініяцюры, створаныя раней на беларускім нацыянальным матэрыяле кіраўнікамі калектыву—Віктарам і Дзінай Ямінскімі.

Гэтая паездка за мяжу ў біяграфіі «Вясёлкі» не першая. Танцоры паспелі пабываць у Польшчы, Нарвегіі, Англіі, Егіпце, Нікарагуа, ГДР. Добра ведаюць артыстаў і ў беларускіх вёсках і гарадах: кожны сезон яны даюць тут дзесяткі канцэртаў.

«Мы не павінны слепа падпяваць прапагандыстам культуры паўночна-ўсходняй Беларусі, каб не станавіцца нам, жыхарам паўднёва-заходняй Беларусі, пад бела-чырвона-белы крывіцкі сцяг, які лідэры БНФ выдаюць за беларускі нацыянальны сцяг. Нам, жыхарам паўднёва-заходняй Беларусі, сорамна і ганебна лічыць бела-чырвона-белы крывіцкі сцяг сваім нацыянальным сцягам таму, што пад гэтым сцягам некалькі стагоддзяў назад полацкая дзяржава нападала на гарады і вёскі паўднёва-заходняй Беларусі і спальвала, і руйнавала іх. Бела-чырвона-белы сцяг, як бачым, быў сцягам ворагаў нашых продкаў... У нас, на Случчыне, спрадвеку быў свой сцяг залацістага колеру з вышытай на ім Слуцкай Пагоняй (не літоўскай, а Слуцкай Пагоняй). Лічу, што мы павінны заставацца вернымі нашаму залацістаму сцягу да таго часу, пакуль не будзе прызнаны беларускі нацыянальны бела-чырвона-блакітны сцяг, які быў прапанаваны на Усебеларускім Кангрэсе ў Мінску ў пачатку нашага стагоддзя.

Нашым беларускім дзяржаўным сцягам, як вядома, з'яўляецца чырвона-зялёны сцяг, а нацыянальным беларускім сцягам мы можам прызнаць толькі бела-чырвона-блакітны, а не бела-чырвона-белы».

(Р. РОДЧАНКА, член Рады рэспубліканскага таварыства краязнаўцаў).

ЗАМЕЖНЫ РЫНАК

ЧЫМ ГАНДЛЮЕМ

Па аб'ёмах знешнеэканамічных паставак Беларусь займае трэцяе месца пасля РСФСР і Украіны. У першым паўгоддзі наш экспарт склаў 926 мільёнаў рублёў—гэта даволі сціплая лічба—каля 4 працэнтаў аб'ёму прамысловай вытворчасці.

За 6 месяцаў на экспарт адпраўлена 12,6 тысячы трактароў (21,4 працэнта ад выпушчанага), 2,6 тысячы грузавікоў (10,4 працэнта), 68,8 тысячы веласіпедаў (13,9 працэнта), 57,5 тысячы тэлевізараў (7,7 працэнта), 788,9 тысячы гадзіннікаў (10,3 працэнта), 216,3 тысячы халадзільнікаў (51 працэнт).

Скарыстаўшы права наладжваць прамыя сувязі, прадпрыемствы і арганізацыі рэспублікі экспартавалі прадукцыі на 14 мільёнаў рублёў і ў той жа час імпартавалі—на 16 мільёнаў. Таваразабменныя аперацыі склалі 87,6 працэнта ўзаемных паставак.

Галоўнымі гандлёвымі партнёрамі былі прадпрыемствы Польшчы, Югаславіі, Балгарыі, Італіі

АКЦЫІ ГРАМАДСКАСЦІ

«ЧАМУ ПРАБУКСОЎВАЕ ПЕРАБУДОВА?»

Пад такой назвай адбыўся мітынг у Брэсце, у ім прыняло ўдзел тры з паловай тысячы чалавек, з якіх 26 выступілі.

Прысутныя канстатавалі крызісную палітычную і эканамічную сітуацыю ў горадзе, няздольнасць мясцовых улад абараніць інтарэсы насельніцтва. У прынятай рэзалюцыі яны запатрабавалі неадкладнага склікання сесіі Вярхоўнага Савета БССР для тэрміновага прыняцця законаў, якія маглі б юрыдычна забяспечыць ажыццяўленне дэкларацыі аб суверэнітэце рэспублікі і пераход на рыначныя адносіны. У парадак дня сесіі прапанавана таксама ўключыць і разгляд Закона аб уладзе, у якім прадугледжвалася б забарона на сумяшчэнне партыйных і дзяржаўных пасад, дэпалітызацыя органаў КДБ, МУС, суда, пракуратуры і сродкаў масавай інфармацыі. У рэзалюцыі ёсць пункт аб вывадзе партыйных структур за межы прадпрыемстваў і ўстаноў, аб неадкладнай рэгістрацыі ўсіх канстытуцыйных партый і грамадскіх рухаў рэспублікі.

СТРАШНЫЯ ЛІЧБЫ

АДНОСІНЫ ДА ПРАЦЫ ЗА МЯЖОЙ

Апошнім часам у Савецкім Саюзе ўсё больш і больш расце занепакоенасць з-за «ўцечкі мазгоў» у выніку няспыннай эміграцыі. Некаторыя аглядальнікі лічаць, што паток тых, хто выязджае з СССР за мяжу на пастаяннае і часовае жыхарства, можа дасягнуць у бліжэйшыя тры гады 30 мільёнаў. Паводле даных апытання, праведзенага Усесаюзным цэнтрам вывучэння грамадскай думкі, ужо цяпер колькасць грамадзян СССР, якія хацелі б паехаць з краіны толькі на заробкі, складае 8 мільёнаў, з якіх 2 мільёны знаходзяцца ў стане «непасрэднай гатоўнасці». Асноўная прычына мяркуемага ад'езду—добрыя заробкі і магчымасць рэалізаваць свае веды і здольнасці.

У пераважнай большасці жадаюць паехаць гараджане, у асноўным жыхары буйных гарадоў. Сярод іх больш за ўсё моладзі. Паводле даных Усесаюзнага цэнтра, «уцечка мазгоў» працягнецца і ў будучыні: больш палавіны выказаўшых жаданне працаваць за мяжой належаць да гуманітарнай і тэхнічнай інтэлігенцыі ці з'яўляюцца кваліфікаванымі рабочымі. Але ў той жа час 16 працэнтаў усіх жадаючых паехаць—людзі з незакончанай сярэдняй адукацыяй.

Пакуль у большасці апытаных намер выехаць з краіны на заробкі носіць абстрактны характар —амаль палавіна апытаных толькі абдумвае гэты крок, і толькі кожны дзесяты гатовы пакінуць цяперашняе месца работы ўжо ў бліжэйшы час.

ФАКТ І КАМЕНТАРЫЙ

РЭЛІГІЯ: МЕРКАВАННЕ ВАЕННЫХ

Як ацэньваюць у арміі і на флоце перамены, што адбываюцца ва ўзаемаадносінах дзяржавы і веруючых? Якія цяпер адносіны ваенных да рэлігіі і рэлігійнасці? Пошуку адказаў на гэтыя пытанні было прысвечана спецыяльнае сацыялагічнае даследаванне: праведзена ананімнае апытанне 350 афіцэраў Узброеных Сіл і войск Міністэрства ўнутраных спраў СССР.

Як паказвае даследаванне, абсалютная большасць апытаных афіцэраў—92,3 працэнта ўспрымаюць новыя адносіны дзяржавы і царквы як заканамерны працэс, звязаны з развіццём дэмакратычных, гуманістычных асноў сацыялізму, 76 працэнтаў прызнаюць прагрэсіўны ўклад веруючых і рэлігійных дзеячаў у развіццё нацыянальнай культуры, патрыятызму, духоўнасці і маралі грамадства. Пераасэнсоўваючы многія пытанні, звязаныя з роляй рэлігіі ў свеце, сцвярджэннем атмасферы цярпімасці да перакананняў веруючых, 73,1 працэнта апытаных лічаць, што царква можа дапамагчы перабудове, садзейнічаць маральнаму аздараўленню грамадства.

Чым можна растлумачыць такія ацэнкі ролі рэлігіі ў перабудове?

Па-першае, на наш погляд, уздзеяннем сродкаў масавай інфармацыі, развіццём дэмакратыі, плюралізму думак. У друку (у тым ліку і ваенным), па радыё, на тэлебачанні з рэлігійнымі дзеячамі вядуцца дыскусіі, дыялогі аб маральным аздараўленні грамадства. Многія журналісты, вучоныя гавораць аб неабходнасці рэлігійнага выхавання ў краіне. Гэта, зусім зразумела, не можа не адбіцца на поглядах афіцэраў.

63,5 працэнта апытаных станоўча ацэньваюць увагу сродкаў масавай інфармацыі да праблем адносін грамадства да рэлігіі, 44,2 працэнта адабраюць паказ пропаведзяў свяшчэннаслужыцеляў з тэлеэкрана, больш за 60 працэнтаў чыталі ці знаёміліся з Бібліяй ці Евангеллем, 79,8 працэнта хацелі б мець іх у асабістай бібліятэцы, 37,5 адзначылі, што чытаюць часопіс «Навука і рэлігія».

Па-другое. Высокая ацэнка ролі рэлігіі ў грамадстве, якую далі апытаныя афіцэры, тлумачыцца і тым, што ў пэўнай часткі людзей сёння актывізуецца так званая астаткавая культавая псіхалогія. Заяўляючы аб сваіх атэістычных поглядах, людзі спраўляюць рэлігійныя абрады—адзначаюць царкоўныя святы, хрысцяць дзяцей і г.д.

Гэтая з'ява знаходзіць сваё адлюстраванне і ў афіцэрскім асяроддзі. Як паказвае ананімнае апытанне, 60,6 працэнта афіцэраў хрысціліся ў дзяцінстве, а 35,6 працэнта афіцэраў хрысцілі сваіх дзяцей. Пры гэтым сярод камуністаў гэтая доля склала 32,1 працэнта, а сярод палітработнікаў ротнага звяна—14,8 працэнта.

Як паказвае аналіз адказаў, у кожнага трэцяга афіцэра сфарміравалася думка: ніхто не можа навязваць чалавеку перакананні, калі гутарка ідзе аб свабодзе сумлення.

29,8 працэнта апытаных афіцэраў адзначылі, што сустракалі ў сваёй службовай практыцы салдат, рэлігійныя перакананні якіх перашкаджалі ім выконваць воінскі абавязак. 51,9 працэнта афіцэраў лічаць, што мэтазгодна выкарыстаць веруючых салдат на службе, не звязанай са зброяй.

Аналіз публікацый ваеннай прэсы і адказаў афіцэраў паказвае, што, напрыклад, некаторыя паслядоўнікі пратэстантызму адмаўляюцца ад прыняцця ваеннай прысягі і патрабуюць альтэрнатыўнай службы. Большасць жа веруючых прымаюць прысягу і добрасумленна выконваюць свой воінскі абавязак (гэта сцвярджаюць больш за 80 працэнтаў апытаных афіцэраў і больш за 30 працэнтаў публікацый ваеннай прэсы). Аднак калі будзе ўведзена альтэрнатыўная служба, то выкарыстаць яе захочуць, магчыма, не толькі пратэстанты.

УРАДЖАЙ-90

Парадавала ў гэтым годзе працаўнікоў льняное поле калгаса імя Калініна Пружанскага раёна. Паўночным шоўкам тут занята 170 гектараў. Больш палавіны ўжо ўбрана. 5,5 цэнтнера насення, 12 цэнтнераў ільновалакна павінна атрымацца з гектара. На ўборцы льну ў асноўным працуе тэхніка. Дапамагчы калгасу ў напружаныя дні ўзяліся і ветэраны гаспадаркі (на здымку).

АДРАДЖАЦЬ ВЁСКУ ПРЫМУШАЕ ЖЫЦЦЁ

НЕ ПАКРЫЎДЗІЦЬ СЕЛЯНІНА

Утульныя, з разнымі аканіцамі дамы ў зеляніне садоў, духмяны водар яблынь і бэзу. Сёння многім вяскоўцам сніцца ў іх гарадскіх кватэрах такая прыгажосць. І каб наталіць гэты сум па бацькоўскаму дому, яны зноў і зноў асаджваюць па выхадных электрычкі, спяшаюцца на сустрэчу з дзяцінствам.

Праўда, не ўсіх яна радуе. Вясковы краявід мяняецца проста на вачах, усё больш становіцца асірацелых, з забітымі вокнамі дамоў. Па рэспубліцы такіх будынкаў дзесяткі тысяч. Яны своеасаблівы напамінак застойнага часу, няправільнага гаспадарання, калі вёскі дзялілі на перспектыўныя і неперспектыўныя. А заадно адмаўлялі іх жыхарам у будаўніцтве школы, клуба, дзіцячага сада, магазіна.

Цяпер у многіх месцах спахапіліся, зразумелі, што вёска павінна быць іншай: добраўпарадкаванай, з камунальнымі выгодамі. Каб не прыходзілася паліць печ дровамі, ісці па ваду да калодзежа, а за элементарнымі бытавымі паслугамі ехаць у райцэнтр. Аднак нялёгка цяпер перайначыць псіхалогію сялян, якія адмовіліся трымаць жывёлу, не бачаць ясных перспектыў у паляпшэнні працы. Мы неяк змірыліся з тым, што ўсё новыя і новыя пакаленні выпускнікоў школ штовесну збіраюцца ў горад шукаць сінюю птушку шчасця. А каму будаваць, араць і сеяць?

Задумаліся над гэтымі пытаннямі і ў калгасе «Новае жыццё» Нясвіжскага раёна. Але не цяпер, калі прымусіла само жыццё, а гадоў дзесяць назад змаглі там адстаяць свае погляды, заглянуць у перспектыву. І цяпер, напрыклад, не пазнаць вёску Аношкі — цэнтр гэтага калгаса. Госці адразу звяртаюць увагу на раўнюткую асфальтавую стужку шашы, якая пралегла паміж прыгожых пабудоў, сталовую, Дом культуры, дзіцячы сад. Нядаўна тут з'явілася цэлая вуліца керамзіта-бетонных дамоў. Усе спецыялісты забяспечаны жыллём, многім маладажонам уручаюць ключы ў час рэгістрацыі шлюбу. Не дзіўна таму, што ў гаспадарцы не адчуваюць недахопу працавітых рук, а пісьмы з просьбамі прыняць у калгас ідуць і ідуць з розных куткоў краіны. Людзі ведаюць, што яны не толькі атрымаюць работу па душы, жыллё, але і іх дзеці будуць дагледжаны і выхаваны не горш за гарадскіх. Тут працуе музычная школа, ёсць краязнаўчы музей, створаны савет садзейнічання Беларускаму фонду культуры. А нядаўна калгаснікі зрабілі сваім дзецям яшчэ адзін падарунак — набылі за свае вялікія даходы двух заморскіх поні. І трэба бачыць, якой радасцю свецяцца вочы хлапчукоў і дзяўчынак, калі яны з ветрыкам праносяцца па вясковай вуліцы.

Непазнавальна змяніліся Аношкі. Навасельцы нават не здагадваюцца, што раней тут было раскідана каля паўтары сотні розных хутароў. І толькі старшыня калгаса М. Салянік можа напомніць аб гэтым у размове з чарговай замежнай дэлегацыяй.

Больш за дваццаць гадоў узначальвае ён гаспадарку. Рознае было за гэты час. І фельетоны пісалі пра калгас, і лічылі адной з самых слабых гаспадарак. Але вось ужо гадоў дзесяць, як славіцца ён стабільнымі вытворчымі паказчыкамі. У гаспадарцы ўмеюць вырошчваць пшаніцу, лён, бульбу.

Аднак адраджэнне калгаса і вёсак пачалося не з высокіх паказчыкаў у земляробстве і жывёлагадоўлі. Яны хутчэй за ўсё вынік увагі да сацыяльных патрэб людзей, іх паўсядзённых клопатаў.

Не сакрэт, што ў нас ёсць дзесяткі калгасаў, у якіх на рахунку ў банку грошы ляжаць мёртвым капіталам. У лепшым выпадку яны разыходзяцца на набыццё новай тэхнікі, камбікармоў, будаўніцтва жывёлагадоўчых памяшканняў. Аб тым, што вёсцы патрэбны дзіцячы сад, магазін, добрая дарога, іншы старшыня і слухаць не хоча. Маўляў, гэта клопат сельскага Савета.

У «Новым жыцці» не сталі дзяліць сферы ўплыву, адбівацца, так сказаць, ад просьбаў прадстаўнікоў Казлоўскага сельсавета. Разам распрацавалі праграму па добраўпарадкаванню вёсак. І гаспадарка ўзяла львіную долю клопатаў на свае плечы. Так з'явіліся ў вёсцы Казлы комплексны прыёмны пункт бытавога абслугоўвання і гасцініца, у Аношках — краязнаўчы музей і сталовая.

У аддаленыя сёлы Хадатавічы і Кохановічы праклалі дарогу. Аднак сапраўднае адраджэнне калгаса пачалося пасля арганізацыі ў Аношках першага ў краіне жыллёва-будаўнічага кааператыва (ЖБК). А падштурхнула да гэтага неспрыяльная дэмаграфічная сітуацыя. Моладзь ад'язджала ў горад, а тыя, што заставаліся, не імкнуліся надоўга звязваць свой лёс з вёскай. Так і пазіралі ў бок Нясвіжа, Баранавіч ці Мінска. Вось і ўзнікла ў старшыні, спецыялістаў думка, як стрымаць іх, заахвоціць, «прывязаць» больш надзейна да бацькоўскай зямлі. Спрабавалі зрабіць гэта [illegible] шматпавярховыя дам[illegible] маладыя вяскоўцы з задаваль[illegible]нем сяліліся ў іх. Аднак не магла не насцярожыць такая акалічнасць: з той жа лёгкасцю, з якой засяляліся, іншыя навасельцы і пакідалі толькі што абжытыя кватэры, пры [illegible] канфліктах пераязджалі ў ін[illegible] гаспадарку. Узвядзенне [illegible]альнага жылля сядзібнага тыпу, лічылі тут, дапаможа мацней прывязаць да зямлі, навучыць больш цаніць яе. А калі ў дом укладзены ўласныя сродкі і праца, ужо не так лёгка развітацца, як з асобнай кватэрай. Вось таму і вырашылі ў калгасе стварыць кааператыў.

Сутнасць справы ў тым, што жыллё калгас узводзіць падрадным або гаспадарчым спосабам. А вось кошт яго аплачваюць папалам: 50 працэнтаў заказчык у асобе калгаснага механізатара ці даяркі, з аднаго боку, і калгас — з другога. Калі ў першыя год-два людзі з насцярожанасцю згаджаліся будавацца, то неўзабаве колькасць заяў у кааператыў пачала расці. Сярод іх былі і просьбы тых, хто раней жыў у кватэрах з усімі зручнасцямі. Іх прывабіла больш прасторнае жыллё, прысядзібныя ўчасткі, хлеўчукі, у якіх можна трымаць жывёлу. Так у калгасе з'явілася, па сутнасці, новая вёска. Такая, аб якой мараць у многіх іншых раёнах рэспублікі.

Безумоўна, чым больш будзе такіх Аношак, тым лепш. Не выпадкова ў рэспубліцы пастаўлена задача ўжо ў бліжэйшыя гады падвоіць будаўніцтва жылля ў сельскай мясцовасці. На думку спецыялістаў, толькі ў такім выпадку вясковы чалавек не стане лічыць сябе пакрыўджаным лёсам, калі будзе мець добрую работу, жыллё, на працягу паўгадзіны зможа атрымаць паслугі цырульні, пральні, любую даведку юрыдычнай кансультацыі. Словам, калі сацыяльная перабудова вёскі будзе служыць чалавеку, з улікам яго густу і запатрабаванняў.

М. ВАСІЛЬЕЎ.

ЛЯКАРСТВЫ БУДУЧЫНІ

Пад промнямі хірургічных лямпаў завяршалася аперацыя. Адкладзены ўбок скальпелі, зроблены швы. Але ж там, у глыбіні толькі што рассечаных тканак, засталася невялікая сурвэтка. Што гэта, памылка хірурга!

— Гэта сурвэтка незвычайная. Праз некалькі тыдняў яна бясследна растворыцца, а да таго часу будзе рэгулярна выдзяляць у арганізм патрэбныя дозы гаючых сродкаў. — Намеснік загадчыка лабараторыі фізічнай хіміі і мадыфікацыі цэлюлозы Таццяна Юркштовіч паклала на далонь невялікі белы квадрат. — А вось яшчэ адна, падобная на яе, для паскарэння зажыўлення апёкаў, трафічных язваў.

Нібы з казачнага куфэрка дастае Т. Юркштовіч невядомыя дагэтуль гаючыя сродкі. Яны — вынік шматгадовага пошуку навукоўцаў інстытута фізіка-хімічных праблем Белдзяржуніверсітэта імя У. І. Леніна. У мінулыя гады наша навука буксавала на адным месцы. Сёння ёсць значныя зрухі: распрацоўваецца рэспубліканская навукова-тэхнічная праграма па стварэнню новых лекавых прэпаратаў на аснове мадыфікаваных поліцукрыдаў. Інстытут з'яўляецца галоўнай арганізацыяй гэтай праграмы.

НА ЗДЫМКАХ: дзесяткі аўтарскіх пасведчанняў — вынік плённай дзейнасці лабараторыі; антынікацінавая плёнка невялікая, але па ўздзеянню значна больш эфектыўная, чым вядомыя таблеткі супраць шкоднай звычкі — курэння.

Фота Я. ПЯСЕЦКАГА.

ПРАЧЫТАЎШЫ Ў ВАШАЙ ГАЗЕЦЕ...

Паважаная рэдакцыя!

Маю ўвагу прыцягнулі два артыкулы ў нумары вашай газеты ад 19 ліпеня 1990 года.

Першы — «Авансы и долги» ўсхваляе эканаміста М. Шмялёва. Яго погляды могуць здацца непажаданымі беларусам Бо, калі будзе час, пагартайце матэрыя[illegible] І З'езда народных дэпутатаў СССР і вы[illegible] ам убачыце праграмнае выступленне гэтага чалавека. Ён прапанаваў комплекс мер па аздараўленню эканомікі краіны. Першым пунктам у яго ідзе ўвядзенне шырокамаштабнага, можна сказаць, татальнага п'янства, каб за выручаныя ад продажу спіртнога алкарублі пабудаваць здаровую эканоміку. Тэорыі М. Шмялёва — нахабны зман.

Другі артыкул К. Шалястовіча «Рум — край, ад калыскі дарагі» — вельмі шчыры, адкрыты і патрэбны. Не буду пераказваць чаму. Але мне здаецца, што аўтар сам адказаў на пастаўленае ім пытанне: адкуль пайшоў Рум? На гэта паказвае знаходжанне пасялення на рацэ. Акрамя гэтага тут была прыстань, карчма і самае галоўнае — складваўся сплаўны лес. Магчыма аўтар свядома пакінуў у сваім матэрыяле нейкую недагаворанасць. Аднак паходжанне Рума шыровакавядомае. Рум ідзе ад нямецкага слова Rumpf, г. зн. лесасклад, штабель бёрнаў. Чаму менавіта нямецкае слова? Ды таму, што Іслач упадае ў Вярэзіну (нёманскую), а тая ў Нёман, а ён у сваю чаргу ў Балтыку. Перад упадзеннем нашага сівога Нёмна ў Куршскі заліў ад яго адыходзіць канал у Кёнігсберг (цяперашні Калінінград), куды ў значнай частцы і сплаўляўся лес. А прымалі лес перад тым, як вязаць у згоны, на месцы бракёры з самой Прусіі. Вось яны і ўвялі нам гэту тэрміналогію. Ёсць яшчэ некалькі Румаў на Беларусі.

З павагай і найлепшымі пажаданнямі ў творчай працы—

У. КІСЯЛЁЎ.

***

Добры дзень, паважаная рэдакцыя!

Хацеў бы прапанаваць увесці рубрыку па тыпу «Вас шукаюць і чакаюць сваякі», а менавіта — «Шукаю сяброў!» Можна было б выдзеліць усяго 10—20 квадратных сантыметраў газетнай плошчы, але гэта была б неацэнная паслуга для тых, хто прагне зносін. А ваша газета атрымала б проста вялікую папулярнасць, асабліва ў моладзі. За аб'яву можна было б браць плату парадку 20 рублёў.

Вось такая прапанова, магчыма, я не надта зразумела напісаў, але вельмі прашу разгледзець маё пісьмо... Трэба дапамагаць аб'яднацца беларусам для выратавання нацыі, мовы, культуры. І гэта будзе вельмі практычны варыянт — сябры беларусы па перапісцы.

А. КАРПЕНКА.

АД РЭДАКЦЫІ: выносім прапанову на суд чытачоў, нам яна здаецца вартай увагі.

***

Паважаная рэдакцыя!

Літаральна некалькі дзён таму я з сябрамі вярнуўся з вандроўкі па Віленшчыне. Тое, што мы ўбачылі, наведваючы музеі і выставы, пачулі ад людзей, вельмі ўсхвалявала нас. А прыехаўшы дадому, прачыталі ў газеце «Голас Радзімы» артыкул А. Цітова «Як вырашаўся лёс Віленшчыны».

За некалькі тыдняў на «літоўскай» зямлі мы не знайшлі ніводнага ўзгадвання аб Беларусі і беларусах ні ў адным з музеяў Літвы. Хаця для ўсіх іншых народаў — рускіх, татар, яўрэяў, украінцаў і палякаў — месца знайшлося. Яшчэ больш абразілі надпісы пад экспанатамі і на мемарыяльных шыльдах на рускай мове: Костас Калинаускас, Франтишкас Вагушавичус, Барбара Радвилайте, Адамас Мицвявичус і г. д. Што гэта, своеасаблівае бачанне гісторыі альбо спроба ўзвысіцца, прыніжаючы іншых? Як растлумачыць той факт, што на карце ў гістарычным музеі пад назвай «Тэатры і навучальныя ўстановы Літвы ў перыяд сярэднявечча» адзначаны не толькі Мінск, Вільня, Гродна, Нясвіж і Полацк, а і Кіеў! Такое ўражанне, што літоўскія навукоўцы не ведаюць гісторыі Вялікага княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага. Але ж гэта, напэўна, не так, усё робіцца свядома! Размаўляючы з вяскоўцамі на Віленшчыне, мы даведаліся, што ўсе гэтыя з'явы хвалююць і іх. Дарэчы, яны нагадалі нам, што беларускія школы на Віленшчыне зачынялі ўжо пасля перадачы Віленшчыны Літве. Але ж, як мы даведаліся, на тэрыторыі Віленшчыны кампактна жыве 62 тысячы беларусаў (вынікі апошняга перапісу), а літоўцы пераважаюць толькі ў асобных раёнах самой Вільні.

Усе мы ведаем, што рыхтуецца перамовы кіраўніцтва СССР і Літвы, ведаем гісторыю далучэння Віленшчыны да Літвы. Дык можа кіраўніцтву БССР прыспеў час выступіць з заявай аб сваім удзеле ў гэтых перамовах і не варта пакідаць на волю лёсу этнічныя землі Беларусі, падараваныя Літве Сталіным? Тым больш, што ўсе мы выдатна памятаем смелую заяву ўрада БССР увесну гэтага года і прынятую ўжо новым саставам Вярхоўнага Савета БССР «Дэкларацыю аб суверэнітэце».

Па даручэнню сяброў турысцкай групы

С. ГОРБІК.

КРАЯЗНАЎСТВА ЎЧОРА, СЁННЯ, ЗАЎТРА

ЦІ ПАКАЖАМ ГРАМАДЗЯНСКУЮ СПЕЛАСЦЬ?

Прайшло больш за 60 гадоў пасля таго, як краязнаўцы апошні раз збіраліся на свой, можна сказаць, прафесійны з'езд. Мінулагодняя снежаньская краязнаўчая канферэнцыя нашай рэспублікі з'явілася першай пасля такога вялікага перапынку. На ёй былі ўжо дзеці і ўнукі тых першых энтузіястаў вывучэння роднай вёскі, мястэчка, горада, раёна...

Нялёгкі лёс беларускага краязнаўства, хоць яго гісторыя вельмі багатая і драматычная, сягае глыбінь далёкіх стагоддзяў. У нашага народа заўсёды былі, ёсць і будуць сапраўдныя патрыёты, якія сумленна выконвалі свой пачэсны абавязак летапісцаў і даследчыкаў прыгожых мясцін мілай Бацькаўшчыны.

Сёння краязнаўствам займаюцца людзі розных прафесій, поглядаў, навуковай падрыхтоўкі, але ўсіх іх яднае любоў да роднага котлішча. Цяжка сказаць, дзе канчаецца вялікая гісторыя і дзе пачынаецца малая. Аднак краязнаўства так і не аб'ядналася яшчэ ў сваё таварыства, а існуе інтуітыўна, нават хаатычна. У бібліятэках вядзецца адпаведная картатэка, музеямі апякуюцца ўпраўленні і аддзелы культуры, нешта чытаецца пра краязнаўства ў ВНУ, але ўсё гэта саматужна, без уліку асаблівасцей гэтай жывой справы. Не даследуецца краязнаўства і ў АН БССР. Такое ўражанне, што нібы і не існуе на нашай зямлі такой галіны ведаў. Недаацэньваюць працу краязнаўцаў і нашы многія гісторыкі, а між іншым краязнаўства — гэта фальклор гісторыі, абарві яго «кпіляры» — засохне жывая галіна дрэва.

Думаючы пра будучыню краязнаўства, мы не можам не ўлічваць вопыт нашых папярэднікаў. У 1847 годзе, напрыклад, выйшла праца Яўстафія Тышкевіча «Апісанне Барысаўскага павета». Ужо амаль 150 гадоў няма замены гэтай унікальнай кнізе. Наадварот, каштоўнасць такога фаліянта ўсё ўзрастае. Ці возьмем выдадзеную ў Германіі манаграфію брата Я. Тышкевіча—Канстанціна Тышкевіча «Вілія і яе берагі». Тут гісторыя, этнаграфія, археалогія, фальклор, геаграфія краю. І таксама, здаецца, яе нічым не заменіш. Здараецца сёння, што краязнаўцы выпісваюць пра свае мясціны цэлыя «блокі» звестак з кніг Адама Кіркора, Уладзіслава Сыракомлі, Паўла Шпілеўскага з такой годнасцю, нібыта яны тут робяць адкрыцці. З'ява гэта сведчыць пра тое, што такія забытыя кнігі трэба вяртаць з мінулага, перакладаць на беларускую мову і выдаваць вялікім тыражом.

Добра было б, каб пазнаёміліся мы са спадчынай Аляксандра Ельскага, сабраўшы яе па розных выданнях, перакладаўшы на беларускую мову. Просяцца на родную мову кнігі Уладзіслава Сыракомлі, Іосіфа Крашэўскага, Паўла Шпілеўскага, Адама Кіркора і некаторыя іншыя.

Валянцін Грыцкевіч і Адам Мальдзіс у кнізе «Шляхі вялі праз Беларусь» расказалі пра ўражанні падарожнікаў з самых розных краін пра наш народ, па гарады і вёскі. З іх кніг атрымалася б своеасаблівая анталогія, дзе быў бы партрэт Беларусі на працягу многіх стагоддзяў. Мы б атрымалі магчымасць паглядзець вачыма даўно забытых гасцей на нашы Мінск, Брэст, Полацк, Магілёў, Гродна, Віцебск, Оршу, Слонім, Пінск, Паставы, Слуцк...

За вельмі патрэбную справу ўзялося выдавецтва «Навука і тэхніка» — робіцца факсімільны выпуск газеты «Наша ніва», што ўзбагаціць краязнаўцаў.

Кульмінацыяй развіцця беларускага краязнаўства сталі 1920-я гады. Створанае Цэнтральнае бюро краязнаўства (ЦБК) кіравала шырока разгалінаваным рухам аматараў даследавання родных мясцін. У БССР усюды стваралася гурткі, якія аб'ядноўваліся ў раённыя і акруговыя таварыствы, а апошнія выходзілі на рэспубліканскае. Тады гэта было досыць дэмакратычнае аб'яднанне творчых сіл. У цэнтры ўвагі ўсіх краязнаўцаў быў часопіс «Наш край». Выходзілі кнігі, асобныя даследаванні пра мястэчкі, гарады, раёны, акругі. Асабліва актыўнымі былі ў той час Мікола Каспяровіч, Аркадзь Смоліч, Мікола Азбукін, Язэп Мазуркевіч, Усевалад Мікіцінскі, Васіль Самцэвіч, Даніла Васілеўскі, Аркадзь Хазанаў... Па-іншаму складвалася сітуацыя ў Заходняй Беларусі, дзе тон задавала польская арыентацыя. Для краязнаўцаў адзіным выйсцем была прэса, у якой не раз друкаваліся нарысы пра родныя сядзібы. Дазволеныя рэгіянальныя краязнаўчыя часопісы выходзілі папольску ў Лідзе, Дзісне і іншых гарадах. Пры Беларускім навуковым таварыстве працавала турысцка-краязнаўчая секцыя. Сярод краязнаўцаў той пары вылучаліся Язэп Драздовіч, Напалеон Чарноцкі, Адам Станкевіч, Мікола Ільяшэвіч, Ота Гедэман і іншыя. У Латвіі шмат зрабіў для беларускага краязнаўства Сяргей Сахараў. Але ўсё гэта было толькі ў першыя гады. Далей ролі памяняліся. Калі ў Заходняй Беларусі краязнаўства заставалася прыкладна на адным і тым жа, хоць і невысокім, узроўні, то ў БССР усё стала катастрафічна падаць: часопісы закрываліся, а даследчыкаў аднаго за другім сталі ... рэпрэсіраваць. Краязнаўства Савецкай Беларусі занепала і значна ўступала аналагічнаму руху ў Заходняй Беларусі. Перад самай вайной наша рэспубліка фактычна спустошылася, не мела свайго краязнаўства. Яно аказалася адкінутым на цэлае стагоддзе назад. Агульнавядома, што натварыла вайна, і пасля яе, той разрухі, Беларусь пачынала толькі з чатырох музеяў, у тым ліку толькі двух кр... аўчага профілю.

Паступова краязнаўства адраджалася, але не толькі марудна, а нават гіпертрафіравана, у духу культу асобы і пад жорсткім кантролем усёй бюракратычна-каманднай махіны. Дарэмна краязнаўцы спадзяваліся на разуменне з боку афіцыйных органаў. Яны дзейнічалі ды і зараз яшчэ дзейнічаюць па прынцыпу: можна-няможна. Валюнтарызм трушчыў культуру, мова знікала з ужытку, гісторыя народа замоўчвалася. Бюракраты ўпарта паўтаралі, што «ідзе натуральны працэс», і праяўлялі «павышаную» пільнасць да патрыётаў краю.

Няцяжка здагадацца, што ў такой сітуацыі марнела і краязнаўства. Яно заставалася неарганізаваным і фактычна непрызнаным. Ствараліся грамадскія музеі, якія дзьмулі ў тую ж дуду: «даеш развітое сацыялістычнае грамадства». І атрымалася, што «развітым» яно было толькі ў музеях. Дзесяткамі сталі лічыць дзяржаўныя музеі і сотнямі—грамадскія, а талковых — вельмі мала. Дайшло да таго, што гісторыя ў некаторых музеях зусім знікла, а толькі была адна прывідная сучаснасць.

З вялікімі цяжкасцямі выдавалася краязнаўчая літаратура. Напрыклад, у выдавецтве «Беларусь» у 60—70-я гады рэдактар браў у рукі аўтарскі тэкст і ўзважваў гісторыю і сучаснасць. Калі ў левай руцэ было больш матэрыялу, чым у правай, то, не чытаючы яго, ён мог вярнуць назад. Вось і выходзіла: колькі рэдактар паводле інструкцыі «адважыць» нам гісторыі, столькі і будзе яе ў краязнаўчай кніжцы.

Не ўяўляю цяперашняга і будучага краязнаўца, які не ведаў бы глыбока гісторыі і мовы народа, які ён бярэцца вывучаць. На жаль, такая прафанацыя сустракаецца толькі ў нас на Беларусі. Зафармалізаванае «чырвонае следапыцтва» ў мілітарысцкім духу прывяло да таго, што мы ўласнымі рукамі выхоўваем манкуртаў — людзей без памяці гістарычнай, без мовы, без культуры.

Аднойчы ўжо краязнаўцы добра дапамаглі свайму народу, калі трэба было пасля доўгага дарэвалюцыйнага марнення адрадзіцца. Прайшоў час, і зноў нам трэба паказаць сваю спеласць і грамадзянскую адказнасць за лёс нацыянальнай культуры нашага народа. Але добрую справу рабіць належыць гуртам, а гэта значыць, што надышла пара аб'ядначацца нам у Беларускае краязнаўчае таварыства. Члены таварыства атрымаюць правы «грамадзянства» ў вучоным свеце, змогуць карыстацца скарбамі архіваў і навуковых бібліятэк, будуць мець адпаведныя членскія білеты і нагрудныя знакі. Практычна першы крок да аднаўлення названага таварыства быў зроблены ў канцы 1987 года, калі пры Беларускім фондзе культуры стварылася Краязнаўчая камісія. У яе рабоце былі пад'ёмы і спады. Пры непасрэдным удзеле членаў гэтай і інш... ...ісій распрацоўвалася доўгатэрміновая праграма «Спадчына», дзе знайшло адлюстраванне шмат арыгінальных праектаў. З дапамогай краязнаўцаў фарміравалася цікавая праграма стварэння музеяў у Беларусі, якая рыхтавалася для рэалізацыі нашаму Міністэрству культуры. На вялікі жаль, сама праграма «Спа... ...» БФК усё яшчэ знаходзіцца на ста... ...абмеркавання.

Са стварэннем Беларускага краязнаўчага таварыства работа краязнаўцаў значна ажывілася б, многія пытанні рашаліся б прасцей. Іх жа застаецца яшчэ вельмі шмат. Варта было б вярнуцца да работы народнага універсітэта, да дзейнасці нашых краязнаўчых музеяў, а таксама да аналізу выпуску нашай краязнаўчай літаратуры, да вялікай і сур'ёзнай работы па арганізацыі краязнаўчых гурткоў і суполак па ўсёй рэспубліцы, асабліва пры ўстановах культуры, а таксама ў школах, тэхнікумах і ВНУ.

Нас турбуе, што нашы дзеці вырастаюць не толькі ў беларускамоўнай немацы, але і ў беларускагістарычнай, ды і беларускагеаграфічнай, а такога быць не павінна.

Генадзь КАХАНОЎСКІ.

ВЯРТАЮЦЦА ТРАДЫЦЫІ

Ставіць на ўездзе ў вёску прыдарожныя драўляныя крыжы — спакон веку бытавала на беларускай зямлі гэтая традыцыя. Лічылася, што аберагаюць яны спакой і дабрабыт сяла, ахоўваюць яго жыхароў ад хвароб, мору, пажараў і іншых няшчасцяў. У святы ішлі людзі за ваколіцу, упрыгожвалі крыжы стужкамі, кветкамі, завязвалі ручнікі — сімвалы вечнасці чалавечага жыцця. Людзі верылі ў дабро.

А потым зламалі крыжы, растапталі веру...

У вёсцы Жукаўшчына Дзятлаўскага раёна адрадзілі традыцыю.

Магчыма, з ёю вернецца да людзей і вера ў лепшую будучыню!

Фота Я. КАЗЮЛІ.

ПІШУЦЬ ЗЕМЛЯКІ

Дарагія беларускія землякі!

Вялікае дзякуй за газету «Голас Радзімы», якую мы атрымліваем ужо некалькі гадоў. З удзячнасцю высылаю чэк на 50 канадскіх долараў за падпіску на газету. Па ўзросту нам ужо цяжка чытаць —мне 70 гадоў,—але яшчэ чытаю, хоць марудна, бо гэтая газета мне родная і блізкая.

Укладваю другі чэк на 50 амерыканскіх долараў для беларускіх дзетачак, якія пацярпелі ў выніку катастрофы ў Чарнобылі.

Прашу перадаць гэты чэк у дабрачынную арганізацыю.

Мой брат у Гродне памёр ад радыяцыі Чарнобыля, вялікі смутак нам аб ім.

Дзякуй за «Голас Радзімы»! З глыбокай падзякай і павагай да рэдакцыі

Таццяна КУЦ.

Канада.

У БЕЛАРУСКІМ ТАВАРЫСТВЕ «РАДЗІМА»

ЗАПРАСІЦЕ ЯШЧЭ РАЗ

Беластоцкія беларусы былі сёлета, бадай, самымі частымі гасцямі ў таварыстве «Радзіма».

— Нашы сувязі з беларусамі Польшчы, перш за ўсё з Беларускім грамадска-культурным таварыствам у Беластоку (БГКТ) набылі і змястоўнасць, і лад, — гаворыць першы намеснік старшыні прэзідыума Беларускага таварыства «Радзіма» Мікалай Васілёнак. — Супрацоўніцтва ажыццяўляецца ў многіх напрамках, у тым ліку і праз кантакты з маладым пакаленнем, дзецьмі. Сёлета, напрыклад, у піянерскім лагеры «Зялёны Бор» мы наладзілі адпачынак школьнікаў з Беласточчыны, якіх накіравала БГКТ, і ўпершыню — Саюз савецкіх грамадзян у Польшчы. У сваю чаргу турыстычная «каманда» мінскіх школьнікаў, зладжаная «Радзімай» месяц таму, дзесяць дзён гасцявала ў землякоў з суседняй краіны. Павялічылася колькасць студэнтаў з Беластоцкага краю, стыпендыятаў нашага таварыства. А сёння... — Мікалай Васілёнак паказвае на прыбраны для прыёму «салодкі» стол, і, лёгкія на паміне, у дзвярах з'яўляюцца тыя, дзеля каго ён прызначаецца: вучні 3—7 класаў са школы-васьмігодкі з Кляшчэляў, што на Беласточчыне. Чатырнаццаць дзяўчынак і адзін хлопчык... Яму, Ярэку Пацеюку, па закону «кампартыйнай» мужчынскай салідарнасці я і аддаў бы руль кіраўніцтва. Толькі, канешне, пасля настаўніцы Яўгеніі Такаюк.

Спалучаючы прыемнае — падсілкавацца з дарогі — з неабходным — адказваць на пытанні,—госці трохі сарамліва расказваюць. Два тыдні яны знаходзіліся ў піянерскім лагеры «Зубраня» на Нарачы, дзе былі ўдзельнікамі рэспубліканскага экалагакраязнаўчага збору «Вытокі». (Гэтую змену ў лагеры праводзіў ЦК ЛКСМБ разам з іншымі грамадскімі арганізацыямі і дзяржаўнымі ўстановамі БССР).

«Што спадабалася, а што не?» — пытаюся.—«Усё!»— адказваюць.—Усё спадабалася, і месца для «не» не знайшлося. А за «ўсім»—турыстычныя маршруты па цудоўных мясцінах ля блакітнай «жамчужыны» нашай рэспублікі возера Нарач, новыя знаёмствы і сябры, фальклорныя святы і мастацкая самадзейнасць. Што датычыць апошняй, дык былі нават выезды з канцэртамі ў навакольныя вёскі. У самадзейнасці госці адчувалі сябе ўпэўнена: як-ніяк многія ўваходзяць у склад мастацкага калектыву «Крынічка». І каб не засталося сумнення, госці тут жа спяваюць нам тры вядомыя беларускія песні, нягледзячы на тое, што галоўная салістка трохі прастудзіла горла.

У знак падзякі таварыству «Радзіма» за запрашэнне, дзеці пакідаюць падарунак-сувенір, мініяцюрнае зубраня, волата Белавежскай пушчы, атрымліваючы ў адказ кніжкі на роднай мове.

— Запрасіце нас і ў наступным годзе... — пажаданне гасцей.

А прадоўжыць размову наконт сувязей з землякамі з Польшчы я дамовіўся з М. Васілёнкам у наступны раз. Балазе, праз пару тыдняў таварыства будзе праводзіць курсы кіраўнікоў і ўдзельнікаў мастацкай самадзейнасці замежных суайчыннікаў, прысутнасць на якіх ужо пацвердзілі артысты — аматары з БГТК.

Кастусь ШАЛЯСТОВІЧ.

Enviromentalist Movement In Byelorussia

The green movement is gaining momentum in Byelorussia, where air, water and soil pollution problems have become especially painful after the Chernobyl accident.

"We have no confidence in the methods used by the official governmental nature conservation agencies and therefore are taking control over these matters into our own hands", say the founders of the Byelorussian Environmentalist Alliance (BEA).

"The people have long relied on the scientists and politicians to solve environmental problems", says writer Vassily Yakovenko, the BEA leader known in Byelorussia for his pointed remarks in the press on the subject of the environment. "But society has continued to slide towards an ecological catastrophe. We feel the situation in Byelorussia, where there are so many chemical enterprises and other large industrial projects, along with giant livestock complexes, is critical. Today they not only pollute the environment, but often turn out produce contaminated with pathogenic microbes".

The BEA is to bring together the already existing organizations, including environmentalist boards, clubs and groups. It will act in cooperation with prominent scientists and experts. Its undertakings will be financed by the founding organizations, the Republic's creative unions and work collectives, as well as research institutes and higher educational establishments. Some income is expected from the publication of an information bulletin and booklets. The BEA will help local environmentalist organizations and divisions. Its-term objective is to promote engineering research cooperatives developing nonpolluting production processes or their individual elements, waste-free lines of production and energysaving devices.

"We encourage", Vassily Yakovenko continues, "such forms of work as public monitoring, and the introduction of easily handled measuring instruments for mass use and personal dosimeters. Moreover, we insist that the caloric value of food products to be marketed through the state and cooperative trade networks, and also the presence in them, if any, of noxious or polluting substances be indicated in cargo lists, shop-window ads, and on crates and other containers as well as on labels. This will entail the differentiation of prices, which, in turn, will change the producers' range of concerns and add a new dimension to the standards of quality on the market."

Certainly, the BEA will not be able to solve any major problem unless it is joined in its efforts by governmental agencies and the public. The BEA will probably be impelled to hold public discussions, rallies and demonstrations. Much attention will be devoted to the problems of the people and land affected by the Chernobyl accident.

To change the ecological situation in Byelorussia for the better, the Republic needs forces capable of withstanding the pressure of the central which pusrue a policy of extensive, at times simply thoughtless exploitation of the land and its mineral resources and cause great damage to the environment. The same applies to the republic's administrative agencies. The local Soviets, scientists and public activists should pool their efforts. It is with this in view that the BEA has written the following words into its Statute: "The BEA also cooperates with all individuals and democratic movements in Byelorussia and other union republics, as well as foreign and international organizations and foundations that do not belong to the BEA but share its concerns."

Apart from the traditional environmental problems, the BEA intends to concern itself with the human environment since these spheres are closely interconnected. It should be said that so far, little attention has been paid to this aspect.

Human ecology takes in information related to biology, physiology, psychology, genetics, bioenergetics, demography and sociology. It views the individual in the context of his genetic heredity, the generation, in the seq[illegible]e of generations, and the people ag[illegible] a background of specific historical a[illegible] socio-economic factors. "Without this science," Vassily Yakovenko maintains, "one cannot objectively assess the processes and phenomena developing in society today, and therefore cannot make forecasts or work out realistic plans [illegible]f activity for particular social institu[illegible]. Human ecology as science was [illegible]loped in our country in the 1920s-1930s. Today we are drawing on what has been achieved in this field in order to further advance our knowledge of it.

Vadim VLADIMIROV

ENVIROMENTAL EDUCATION

The Byelorussian Technological Institute was the Republic's first institution of higher learning to set up a nature conservation department several years ago. Prof. Vladimir Romanov, Merited Scientist of the Byelorussian Republic, was made its head. At his initiative a course in ecology for both higher and specialized secondary educational establishments was set up for the first time in the Republic. Environmental education was thus started on a mass scale.

Prof. Romanov, who is a member of a section of the Interdepartmental Board for the Conservation and Rational Utilization of Natural Resources under the State Committee for Science and Technology of the USSR Council of Ministers, also heads the republic-wide Association of College and University Teacher-Ecologists concerned with environmental problems, and chairs a similar section of the institute's teaching methods board.

Says Prof. Romanov:

The Intergovernmental Conference on Environmental Education held by UNESCO in Tbilisi back in 1977, was a landmark for all environmentalists. The concepts of environmental protection formulated by the conference serve as guide to action for us.

How has it specifically influenced the educational process at the Republic's institutions of higher learning, in particular, at your institute?

The process of environmental education is based on a multidisciplinary approach. We have worked out teaching methods and aids and organized the training of lecturers. To begin with, we paid much attention to the publication of special literature. Prof. Nadezhda Kharitonova and I have written a textbook entitled *Nature Conservation*. A large number of copies have been printed in both Russian and Byelorussian. The teaching staffs have been given *Methodological Guidelines for Environmental Education Courses*. Certainly, these instructions do not restrict the educators' initiative in their quests for ways of disseminating environmental knowledge. By the way, Byelorussian initiatives in this sphere have been noted more than once by the UNESCO journal *Prospects* and the international journal *Higher Education Today* published by the socialist countries. I have spoken about this on several occasions—at international conferences in Prague, Sofia and Moscow, etc. Currently we are active in UNESCO's Man and the Biosphere Programme. Our Institute hosted the first countrywide conference on environmental education. According to its recommendation, this year we have started training experts in environmental protection and rational utilization of natural resources.

Iosif YESAKOV

The School Today Problems And Solutious

EDUCATION minister of Byelorussia, People's Deputy of the USSR Mikhail Demchuk informed us that the Republic has its own concept of education which is in essence aimed at ensuring strict logic and continuity of education and the linking of education, firstly, to the inclinations and abilities of each child, and, secondly, to the requirements of the region.

The minister is convinced that so far schools, vocational schools and higher schools have not only failed to meet these tasks but have increasingly entered into contradiction with real life. Thus, there were monopolist institutes which trained specialists in particular fields for the whole country. This is why many graduates do not work in their chosen field because many of them do not want to go far from their homes, regardless of whether there is work for them in the region. Besides, many higher schools have grown beyond all measure and for a long time have continued to produce far more specialists than are needed. Add to this outdated curricula resulting in graduates frequently having to be almost completely retrained on the job... The selection of prospective students must be brought into line with the requirements of the time. It is no secret that young people do not always enrol at higher schools because they have a calling for it.

No fewer problems assail the secondary school the curriculum of [illegible]ich is intended for some abstract "a[illegible]e" pupils and includes many su[illegible]jects which are not absolutely necessary but which make heavy demands on the pupils' abilities. On the other hand, the humanities are somewhat sketchily taught.

We do not have a coherent system in which each link of education f[illegible]s logically from the preceding [illegible]k, Mikhail Demchuk says. So we launched the restructuring. Since it is impossible to do everything at once, at the initial stage we concentrated maximum attention on the higher school: in 1989 practically all Byelorussian higher schools revised their curricula and specialization. Of the 150 specialities we left only 100 but specifically those which are needed in the national economy of the Republic. From now on our higher schools will be training specialists for Byelorussia or even a particular region of it, rather than for the whole country. For this we carefully studied the demands of enterprises and organizations and together with scientists drew up new lists of professions and new curricula.

New principles were applied in student admission at a number of Byelorussian higher schools: some of the applicants were not required to pass entrance examinations which are rather a lottery than a real test of knowledge. Instead all schoolleavers who were winners of various Olympiades were recommended for admission. A proportion of schoolleavers combined school examinations with entrance examinations at higher schools, since the questions proposed in the examination cards are the same, and this meant so much less trouble for them.

Five or so years hence there will be no entrance examinations at all, Mikhail Demchuk believes. We began to form boarding schools under the auspices of institutes and universities. Their puplis will will be the most gifted children who will go from the boarding schools directly to a higher school, becoming first-, second- or even third-year students, depending on their abilities. Two such schools—in philology and physics and mathematics—have already been opened at the Byelorussian State University.

In future prospective students will be selected even earlier, almost at kindergarten level. For tuition will turn into one cycle in which preschool institutions will be just the initial stage. The second stage will be represented by secondary schools but not in their present form in which they do not differ in the least but with specialization: those who display mathematical ability will go to mathematical schools, young hopefuls in literature will join a philological school, and so on. After the eighth form (at the age of 14-15) specialization will go deeper. New educational establishments will de formed for this gymnasia, lycess, vocational schools of the college type. Thus, just a few years ago hardly any schoolleavers were eager to enrol at vocational school No. 115 in Minsk, whereas now there are five applicants for each vacancy. This is because instructors teach their pupils according to definite plans drawn up by specific (and prestigious) enterprises and the most gifted of pupils are guaranteed further studies at a polytechnical or radioengineering institute. Several lycees and gymnasia are already functioning.

Much is being done to revive the "national specific features" of the Byelorussian schools: pupils study the Byelorussian language beginning with the first grade

Naturally, such a thorough reorganization of the entire system of education requires much effort and money, Mikhail Demchuk says. However, in this, too, good chances are offered by the time itself: in 1990 Byelorussia has become economically independent paying its own way and now we ourselves dispose of our money and ourselves decide what should be done first. Moreover, we have many interested sponsors: individual enterprises and whole branches of the economy are well aware that their future prosperity depends on having talented and educated specialists. So they are willing to supply funds to help us to buy equipment and provide facilities for secondary and higher schools. Though not everything is going smoothly, I believe that we have chosen the right course. If we realize all our plans (and we have grounds to hope for this), by the year 2000 an entirely new generation of specialists—gifted and erudite—will be at the head of the national economy of our Republic and its socio-cultural sphere.

Natalia BULDYK

ДА 500-годдзя З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ФРАНЦЫСКА СКАРЫНЫ

АД АЎТАРА

Пяць жаночых найменняў абагаўляюць асобу Францішка Скарыны: Маці, Родная Беларуская Мова, Зямля старажытна- слаўнага Полацка, Першая Беларуская Кніга (Біблія) і імя княгіні Маргарыты Адвернік-Скарыны. Што ведае пра гэтую ліцвінку, каханку і жонку слаўнага першадрукара Беларусь? Амаль нічога, апроч скупенькіх энцыклапедычных звестак... І да вялікай шкадобы, за гэта крыўдна сёння паэтам і кампазітарам, мастакам і гісторыкам, драматургам і кінарэжысёрам.

Пяць няпоўных гадоў доўжылася сямейнае шчасце Францішка і Маргарыты. Але гэты кароткі час быў надзвычай плённым для беларускага друку. Заўчасная смерць любай княгіні спыняе друкарскую дзейнасць Скарыны ў Вільні... і назаўсёды па-за яе межамі. Пасля Маргарыты полацкага генія чакаюць пагарэльства, паўжабрацтва, духоўнае шальмаванне, паўсіроцтва маленькага сына Сімяона — і назаўсёды па-зарадзіма... Дык хто ж ты, Маргарыта (Малгажата) Скарына? (Удава князя, члена Віленскай рады, аднадумцы і сябра Скарыны!) Адгукніся, віленская мужніца і дабрадзейка! Не пакідай пасля сябе толькі таемныя згадкі і вечаровыя пытанні мінуламу...

Першым беларускім вянком санетаў, які напісаны ў форме лірычнай фантастыкі, звяртаюся я да чытача-сучасніка, каб сціплым радком аддаць належнае праўдзівай і пакутнай гісторыі і па-сялянску, нізка ў пояс, пакланіцца 500-годдзю з дня нараджэння Францішка Скарыны.

Валянціна АКОЛАВА.

Валянціна АКОЛАВА

СВЯТАЯ МАРГАРЫТА

(ВЯНОК САНЕТАЎ)

1. ВІЛЕНСКІЯ ЗГАДКІ БЫЛОГА

Да вуліц — Замкавай і Бернадзінскай —
Дарога ад Скарынавай Друкарні
Ідзе, нібы ў касцёл на споведзь пані...
Ты помніш, Вільня, першадруку дзіва:
Бурмістра Бабіча, з купецкай знаці,
Сяброўскі дом гаспадара Якуба!..
Гісторыя — жанчынаю нам любай,
Калі вякі не ў попеле хаваці,
Імёны не раструшчваць у нябыце...
Санет мой, пакланіся Маргарыце —
Каханцы Генія, Святла Княгіне!
Дай успамінам — блаславенне бога
І не прасі ў любові анічога,
Калі згарае лета на каліне.

2. ЛІЦВІН-КНЯЗЬ — ЮРЫЙ АДВЕРНІК

Калі згарае лета на каліне
І восень мае воблік чалавечы:
Адвернік-князь збіраецца на веча.
(Няма пустое думкі у той хвіліне).
Да абразоў сыходзіць Багамацер.
І не палае жудасны агменю...
(Няшчасця і бяды на свеце меней.)
Ліцвінам — мову маці шанаваці,
Над словам родным, як святой малітвай,
Схіляцца. За свой край ісці на бітву
Духоўную: цяпер і ў даль-часіне;
Знаць: беларусы з тоганька народу —
Спрадвек шануюць гонар і свабоду.
(Было. Ёсць так сягоння. І ва ўспаміне...)

3. СПОВЕД ПРА ФРАНЦІШКА І МАРГАРЫТУ

Было! Ёсць так сягоння. І ва ўспаміне:
Нязгасным сонцам свеціць нам радзіма.
(Ёй дзякуй — генія што нарадзіла).
Санет мой, шчырым будзь пры Мудрым
Сыне:
Дазволь гарачы сповед пра каханне —
Францішка й Маргарыты звядаць свету.
(Першадрукар быў лепшасным паэтам!)
Свой храм высокі расчыні, Маўчанне!
Маленне сэрцаў двух, як Песня Песняў,
Хай з алтара стагоддзяў уваскрэсне,
Хай Памяці растопіцца ільдзіны.
І ў горад Полацк — мацярынства лёсаў —
Хай музыкай нячутнай, боль-галосай
Прыходзіць з гордай Тайны Сказ
праўдзівы.

4. АПОШНЯЕ РАЗВІТАННЕ З СЯБРАМ

Прыходзіць з гордай Тайны Сказ
праўдзівы,
Як быў распалены пажар на лёдзе,
Што геніяў — адзінкі! — у народзе.
(І невукі іх за нішто судзілі) —
Але зірні ў нябыт, мой часе-дружа:
Зноў Вільня ўваскрашаецца з былога,
Адвернік-князь апошняю дарогай
Жыцця ідзе (памёр ад воспы мужна).
За ім няўцешна Маргарыта плача.
І аўдавелы крок яе гарачы
На шлях жальбы ступае млосна, нема...
Ты дзе, Скарына! Сябру напаследак
Шапні малітву з Бібліі (без сведак!),
Як край Зямлі быў знітаваны з Небам.

5. НЯЗВЕДАНАЕ ЗАЎТРА

Як край Зямлі быў знітаваны з Небам,
Апошні ростань-крык пачулі травы.
І злева — крыж касцёла, вечар — справа,
Люд: сыта-сыценькі (і хто без хлеба),
Хто без духоўнасці (пры грошах-злаце) —
Стаялі... спачувалі з моцы-сілы.
[illegible]отнай Маргарыце ж слова:
— Мілы!
З былых начэй гукаць, слязьмі шукаці...
І знаць не ведаць, што Францішак стане
Праз год яе Сапраўднейшым Каханнем:
З княгіняй возьме шлюб. І першынь-
сына
Накліча імем — Сі-мя-он! — высокім
І прыпавольвацца ў хадзе аблокам,
Як Біблію перакладаў Скарына.

6. ПАКЛОН БЕЛАРУСКАМУ ПЕРШАДРУКАРУ

Як Біблію перакладаў Скарына,
Нададзена (знаў!) Клятва яе Донцам,
Псалму найкожнаму — праменнасць
Сонца...
(На роднай мове кніга быць павінна!)
І беларускі друк (у ліку першых!)
Наблізіў да Навукі звонкі Высяў...
Дазволь, Санет, насустрач Майстру
выйсці;
Прывеціць Бакалаўра святам верша,
Мазолі адгаіць з яго далоняў,
І срэбра-снег не заўважаць на скронях,
Гукнуць героя з казачных былінаў...
З далёкай Чэхіі вяртаецца дадому—
Шукальнік адкрыцця, цярплівец стомы...
(Трывожнаю была тая часіна).

7. ВЕЧАР У СТАРЫМ КАСЦЁЛЕ

Трывожнаю была тая часіна:
Смялелі езуіты і хваробы...
Ды талент, калі ёсць, ён — непадробны,
Ён — аднацэлы (не з дзвюх палавінаў)...
Чакай, санет! Спыніся ля касцёла —
Княгіня свечку ў храме запаліла:
— Цябе, Адвернік-князь, я адлюбіла, —
І рукі — выпрастала да Анёлаў,
Што з фрэсак пазалочаных глядзелі —
На Маргарыту ў чорным і нядзелю...
Жабрак маліўся на скарынку хлеба.
Сляпы з глухім абменьваліся крокам...
Скарына- госцем прыпыніўся збоку:
(Жыццё — жывога дня мела патрэбы).

8. ПАЖАР НА ВІЛЕНСКІМ ЛЁДЗЕ

Жыццё жывога дня мела патрэбы:
І радасць. І пракляцці. І расстанне...
— Зімой каляднай будзе ў іх вянчанне, —
Празорлівец сказаў. (Мо й так і трэба!!).
Францішак з Маргарытай выйшлі
з цемры.
Сустрэліся вачыма, твар да твару.
Смялелі ў зрэнках воплескі пажару.
З маладзіком зліваліся дзве цені.
Святлела ноч пад клёнамі, пры зорах.
Віленскі ран[illegible]ыў, як з казкі жораў:
(Касцёр на [illegible]е ён распальваў мігам).
Стаялі Двое перад адным Лёсам.
І кожнаму было па трыццаць Вёснаў —
Пра гэта ў Вільні помніць даль-адліга.

9. ДВОЕ З А[illegible]ЫМ ЛЁСАМ

Пра гэта ў Вільні помніць Даль-адліга,
Худзенькая жанчына ў сіняй хустцы,
Яна віталася з марозам хутка,
Масты з ільдоў разгойдвала да Рыгі...
Не спаў Скарына. Думаў пра друкарства;
Драўляную будову каля плошчы.
(У геніяў — разборлівейшы почырк!) —
Не зразумець такое й сёння хамству...
Па горадзе паўзлі слізотай плёткі,
Што Маргарыта справіла «угодкі»
Па Юрыю — й знайшла мілосці мігам.
Княгіня ўсім адказвала ж маўчаннем.
(Зайздроснікам ці асуджаць каханне!!),
А свет дзівіўся з Беларускай Кнігі.

10. МАРГАРЫТА РАСКАЗВАЕ ПРА СЯБЕ

А свет дзівіўся з Беларускай Кнігі.
Як лекары з амурскага жэнь-шэня...
Манастыры ж стаялі на каленях.
Крышыліся ў іх ночы, як вярыгі;
Манашкі юныя ў каменных келлях
Жылі. Насілі чорнае адзенне
О колькі там — загубленых надзеяў,
Разбітых сэрцаў (кожнае ж — не келіх!)
Чаму пра гэта я пішу ў санеце!
Францішку Маргарыта ў садзе-леце
Даверліва паведае пра тое,
Што дзесяць год набожніцай служыла,
Над абразамі ластаўкай кружыла...
(Бо што святое — то й для ўсіх святое!)

11. У МАНАСТЫРЫ

Бо што святое—то й для ўсіх святое...
Ды супраць боскасці Сташкевіч-княжа
Зрабіў аднойчы дзень зімовы кражай:
Пад просьбы новай жонкі маладое
Дачку, ад польскай пані, Малгажату:
(Адзіную наследніцу гнеў-бацькі.
Хіба дзіця, у восем снежняў, цацкі!)
Адвёз у манастыр.
Амовіў святу
Каляднаму. Распяў, як крыж малелства.
(Што значыць, людцы, бабскае шаленства:
Ахвяры невіноўнай — смерці хоча...)
Дзяўчынцы — жыць. Прыняць сан
Маргарыты.
І для старой ігумені быць світай —
Ад бела дня да чарналікай ночы.

12. ЗНАЁМСТВА З КНЯЗЕМ. ВЯРТАННЕ Ў ВІЛЬНЮ

Ад бела дня да чарналікай ночы
Малілася да боязні манашка...
Занятак гэты да нясцерпу цяжкі:
(Ці кожны з нас пакутаваць ахвочы!)
Да пасхі ў манастыр гасцей склікалі —
Вяльможных, самых знатных мецэнатаў...
Ад іх — ігумення прымала плату —
Дарункі прагавітымі рукамі...
Жывой ледзь Маргарыта збегла ў горад:
(Прыслужніцтва не вымярціла гонар!)
Слязу да дненца ж выплакалі вочы...
Бяглянцы — расчыніў прытулку дзверы
Адвернік Юрый-князь.
Вярнуў ёй Веру:
Што шчасце ні на крок ад Зор
не збочыць.

13. ВЯСНА. ПРАЦА. І КАХАННЕ...

Што шчасце ні на крок ад Зор
не збочыць —
Паверыць маладосць (вясны натхненне!)
І Маргарыта зведае цярпенне —
Пісьма і кніг. Узновіць смех дзявочы...
Адвернік-князь яе вучыў навукам —
Народнай медыцыне і пчалярству...
Прасіў, каб не зайздросціла: ні панству,
Ні золату... гаіла працай рукі.
Сяброўства тое выльецца ў каханне.
Без фальшу гэта будзе (як світанне!)
Душа ў душы глыбозазна патоне...
Ды князь раптоўна захварэе воспай.
(І будзе найсамотнай тая восень,
Калі Любоў — Сапраўднейшая толькі).

14. ЭПІЛОГ

Калі Любоў—Сапраўднейшая толькі,
(Хіба ёсць перашкоды ёй на свеце!)
Час эпілогу наступіў, Санеце!
...Але паслухаем, што скажуць Зоркі...
А тое — што наследства ўсё ад мужа —
Раздорыць на друкарства Маргарыта.
(Міг дабрыні ў стагоддзях не забыты!)
І подзвіг той — з назовы самых мужных...
Што мне дадаць да ісцін Першародства!
Сягоння кніг — вялізазнае мноства,
Але вазьміце Першую! з паліцы —
Гісторыі, пакутнай да знямогі.
(Народ сцярпеў Сямі Бядот трывогі).
Нам Пяць Вякоў за Гэта ўсё маліцца!

15. МАГІСТРАЛ

Да вуліц — Замкавай і Бернадзінскай —
Калі згарае лета на каліне,
(Было. Ёсць так сягоння. І ва ўспаміне).
Прыходзіць з гордай Тайны Сказ
праўдзівы,
Як край Зямлі быў знітаваны з Небам.
Як Біблію перакладаў Скарына...
Трывожнаю была тая часіна:
Жыццё — жывога дня мела патрэбы, —
Пра гэта ў Вільні помніць Даль-адліга...
А свет дзівіўся з Беларускай Кнігі,
Бо што святое — то й для ўсіх святое...
(Ад бела дня да чарналікай ночы),
Што шчасце ні на крок ад Зор не
збочыць,
Калі Любоў — сапраўднейшая толькі.

Мінск-Брацiслава-Мінск.
1989, 1990 гг.

КПСС І ІНТЭЛІГЕНЦЫЯ

РАЗАМ ЦІ ПААСОБКУ?

«У асяроддзі інтэлігенцыі распаўсюджваецца нігілізм, апатыя, недавер да партыі, узмацняюцца нацыяналістычныя настроі». Такая канстатацыя змяшчаецца ў рэзалюцыі «Аб палітыцы КПСС у галіне адукацыі, навукі і культуры», прынятай XXVIII з'ездам партыі.

За два тыдні работы з'езда ў адрас інтэлігенцыі было выказана нямала папрокаў, справядлівых і не зусім. Пры гэтым асабліва даставалася журналістам, вучоным-эканамістам, прадстаўнікам грамадскіх навук. Сярод часткі дэлегатаў вышэйшага форуму КПСС, большасць на якім складалі работнікі партыйнага і дзяржаўнага апарату, гаспадарнікі і военачальнікі, можна было нават заўважыць выразны «антыінтэлігенцкі» настрой.

Як бы ў процівагу гэтаму багата гучала хвалебных слоў, адрасаваных рабочым і калгаснікам. Некаторыя наглядальнікі ўбачылі тут намер проціпаставіць рабочы клас і сялянства інтэлігенцыі, пасварыць іх паміж сабой.

Падобная тактыка, відаць, тлумачыцца імкненнем кансерватыўнай часткі апарату, што падвяргаецца сёння рэзкай крытыцы, забяспечыць сабе падтрымку «простых», не занадта дасведчаных у палітыцы людзей. Як можна зразумець, незадаволенасць насельніцтва зніжэннем жыццёвага ўзроўню партыйная наменклатура спрабуе накіраваць супраць перабудовы і маючага адбыцца ў бліжэйшай будучыні пераходу да рыначнай эканомікі.

Тэндэнцыі, што праявіліся на з'ездзе, не могуць не выклікаць у інтэлігенцыі абвостранай рэакцыі. Як ніхто іншы, менавіта інтэлігенцыя жорстка пацярпела ў гады таталітарнага рэжыму. Многія лепшыя яе прадстаўнікі былі рэпрэсіраваны, іншых прымусілі пакінуць Радзіму. Тыя, хто выжыў, застаўшыся дома, нярэдка былі асуджаны на ўбогае і нераўнапраўнае існаванне.

Сёння інтэлігенцыя выступае як адна з галоўных, найбольш свядомых і актыўных рухаючых сіл перабудовы. Гэта і выклікае злосць у неасталіністаў.

Тых нямногіх прадстаўнікоў інтэлігенцыі, якім удалося выступіць на з'ездзе, — а сярод іх былі ўсенародна прызнаныя дзеячы культуры і мастацтва— спрабавалі заглушыць. Аднак словы іх— глыбока выпакутаваныя і часта горкія—усё-такі прабіліся скрозь абструкцыю.

У краіне, дзе вольныя думкі знаходзіліся пад пятой дыктатуры, заглушалася вольная думка, некаторыя носьбіты гэтых думак забіваліся, іншыя гнілі ў лагерах, трэція знаходзіліся ў падполлі, сказаў паэт Давід Кугульцінаў. Ці магло ў гэтай краіне становішча быць іншым, чым яно ёсць сёння?.. Калі на культуру на душу насельніцтва даецца тры капейкі ў год — чаго ж вы хочаце? Я не здзівіўся, калі ў нашай зале раздаўся сярод дэлегатаў свіст, тупат.

Не толькі партыі патрэбна пакаянне, падкрэсліў акцёр Міхаіл Ульянаў, але і народу, які, сцяўшы зубы, маўчаў і ад смутку піў... Калі ж мы зразумеем, што мы дэцывілізуемся, што невуцтва зацягвае культурны слой жыцця, як сіне-зялёныя водарасці зацягваюць нашы рэкі і вадаёмы. Ратаваць трэба культуру! Культура — імунітэт супраць дзікасці, невуцтва і варварства!

Увесь сусветны вопыт сведчыць, што няма лепшага гаспадара, чым уласнік, адзначыў пісьменнік Чынгіз Айтматаў. Наша партыйная задача заключаецца ў тым, каб дапамагчы рабочым і сялянам асэнсоўваць гэтую праблему... Сектанцкае разуменне сутнасці сацыялізму, якое ўсё яшчэ бытуе, калі меркаваць па ажываючых закліках да класавых падыходаў, да класавай барацьбы, да дыктатуры пралетарыяту, — усё гэта перш за ўсё наносіць непапраўны ўрон самой ідэі і сучасным партыям, якія выступаюць за сацыялістычную мадэль.

Сітуацыя становіцца тым больш складанай, што гутарка цяпер ужо ідзе не толькі аб стаўленні інтэлігенцыі да партыі, але і аб адносінах яе да краіны. Раней эміграцыя мела месца ў асноўным сярод яўрэйскай інтэлігенцыі. Цяпер, калі працэдура выезду з краіны спрашчаецца, а эканамічная сітуацыя становіцца ўсё больш напружанай, парасткі эміграцыйных настрояў могуць ахапіць прафесіяналаў і спецыялістаў па-за залежнасцю ад іх нацыянальнасці.

Мяркуючы па дакладу, з якім выступіў на з'ездзе Міхаіл Гарбачоў, улады разумеюць маштабы гэтай пагрозы. «Разумная дзяржава заўсёды даражыць сваім інтэлектуальным і мастацкім здабыткам, — сказаў ён. — І нам неадкладна трэба ажыццявіць меры па ліквідацыі прычын уцечкі розумаў і талентаў за межы краіны».

Уладзімір РЭЗНІЧЭНКА.

ЖЫЦЦЁ І ЛЁС СПЕВАКА МІКАЛАЯ ВОРВУЛЕВА

НЯЗГАСНАЯ ПЕСНЯ

Ад'ехаўшы з паўсотні кіламетраў па Маскоўскай шашы, машына вернецца, каб падхапіць тых, хто ідзе пеша. Такі вымушаны спосаб аказаўся ненадзейным. Машына затрымалася на адным з прамежкаў. Дужа стомленыя студэнты прыселі адпачыць на ўзбочыне. Пільна ўглядаліся ўздоўж шашы, але дарэмна. Гадзіны праз дзве пайшлі далей. Неўзабаве дагналі іх нямецкія матацыклісты.

— Хто вы?—грозна спытаў афіцэр.

Ворвулеў не разгубіўся:

— Людзі, звычайныя людзі.

— Куды накіраваліся?

— Да цёткі, да маёй цёткі ў вёску.

— У якую?

— У Азярцы,—не міргаючы, адказаў Мікалай.

Чужаземец разгарнуў карту і, не ўгледзеўшы падману, памякчэў.

— Так, так. Адкуль ідзяце?

— З Мінска, вядома.

— Што рабілі там?

— Вучыліся ў кансерваторыі.

— О, музыканты?! Артысты?! Паспявайце.

Студэнты з дакорам зірнулі на Ворвулева, які з ахвотай згадзіўся праспяваць.

— Нічога не цяміце,—шапнуў ён насупленым сябрам. —Няхай пераканаюцца, што мы артысты, і, можа, адпусцяць. А інакш паб'юць. Каму ад гэтага карысць?!

Пра той палявы канцэрт І. Моластава пісала: «І Ворвулеў заспяваў...

Ни сна, ни отдыха
измученной душе.
Мне день не шлет
надежду на спасенье...

Думкі і пачуцці князя Ігара як найлепш адпавядалі таму моманту. Ворага, пра якога спяваў Ігар—Ворвулеў, не трэба было ўяўляць. Ён быў тут, побач. Апошнія словы арыі Ворвулеў праспяваў проста ў твар обер-лейтэнанту. Яны прагучалі, як адкрытая пагроза...»

Немцы зрабілі начны прывал, а студэнтаў адпусцілі. Тыя прайшлі яшчэ кіламетраў з дваццаць і апоўначы канчаткова выбіліся з сіл. Хтосьці згадаў пра начлег, бо ўсё роўна, маўляў, не ўцячы. Дагоняць немцы... Тэхніка!

Ворвулеў не здаваўся: трэба перадрамаць якую гадзіну і тупаць далей. Нарэшце павінен быць недзе рубеж нашай абароны. Сам ён не спаў. Сачыў за стрэлкай на гадзінніку і ў вызначаны час разбудзіў сяброў. Адолелі яшчэ кіламетраў сем і знясілелі да таго, што ўжо ледзьве цягнуліся адзін за адным. Раптам пачуўся гул матора. Праз мінуту ўсе ўмомант ажылі, калі ўбачылі свой грузавік, на які ўжо ніяк не спадзяваліся.

На світанні прыехалі ў Смаленск. Расказалі таварышам пра свае дарожныя прыгоды, але пра вымушаную «творчую сустрэчу» з немцамі—ніводнага слова.

Назаўтра Ворвулева мабілізавалі. Ён прасіўся, каб накіравалі на перадавую, а яго залічылі ў франтавы ансамбль песні і танца. Сказалі, што менавіта там ён больш патрэбны.

Ад Масквы да Кёнігсберга прайшоў Ворвулеў дарогамі вайны, небяспечнымі і цяжкімі. Спяваў у траншэях і зямлянках, у полі і на лясных палянах, у медсанбатах і шпіталях, на аэрадромах і чыгуначных станцыях. Заўсёды з радасцю і захапленнем сустракалі яго ў вайсковых падраздзяленнях. Выказвалі словы ўдзячнасці вусна і праз палявую пошту ў лістах.

Франтавая праца саліста была высока ацэнена. Два ордэны і чатыры медалі ўпрыгожылі ягоныя грудзі. У 1946 годзе Ворвулеў дэмабілізуецца, яго запрашаюць на сталую працу ў Беларускі дзяржаўны (цяпер акадэмічны) тэатр оперы і балета. З ім займаюцца выдатныя спецыялісты — канцэртмайстар заслужаны артыст БССР Сямён Талкачоў і галоўны рэжысёр прафесар Барыс Мардвінаў. Адданы вучань К. Станіслаўскага, Б. Мардвінаў глыбока ведаў сістэму акцёрскай працы свайго геніяльнага настаўніка і, як таленавіты педагог, умеў выкладаць яе іншым. М. Ворвулеў з вялікай пашанай ставіўся да Барыса Мардвінава. Ён расказваў Ірыне Моластавай:

«Былі дні, калі, вярнуўшыся з рэпетыцыі, на якой Мардвінаў дваццаць шэсць разоў прымушаў мяне паўтарыць адзін толькі выхад Ігара, я ўпадаў у адчай, лічачы сябе бяздарным і тупым».

На беларускай опернай сцэне Ворвулеў упершыню з'явіўся ў маленькай ролі Марлеса ў оперы Бізэ «Кармэн». Гэтая праца засталася незаўважанай, а таму выкананы пазней Эскаміліо — у тым самым творы — памылкова лічыўся яго дэбютам.

Эскаміліо захапляў слухачоў іскрыстай радасцю і надзіва бурнай весялосцю. Быў лёгкі і грацыёзны. Нават самыя вопытныя, з абсалютным слыхам аркестранты і тыя дзівіліся музычнай дакладнасці навічка: ніводнага кіксу, ніводнага самага дробнага парушэння рытму альбо не ў час дабранага дыхання.

Як пра выдатнага акцёра Мікалай Ворвулеў заявіў пра сябе менавіта ў Эскаміліо. Гэты вобраз заўсёды жыў у яго душы і ўзбагачаўся гадамі ў жывым дзеянні на сцэне. Быў паказаны на гастролях у Англіі. Газета «Дэйлі ўоркер» (28 лістапада 1955 года) у рэцэнзіі «Бліскучы савецкі «Тарэадор-р-р!» пісала:

«Некаторыя з цудоўных савецкіх артыстаў, якія цяпер робяць паездку па Брытаніі, выклікалі захапленне ў лонданцаў двума сваімі паказамі ў «Прынцэс тэатр». Хто сапраўды выклікаў воплескі сваім выкананнем, дык гэта барытон Мікалай Ворвулеў. Ужо аднаго таго, як ён праспяваў словы «Тарэадор-р-р-р-р», было дастаткова, каб назаўсёды астацца ў памяці ўсіх, хто чуў яго».

З дня ў дзень рос поспех і аўтарытэт спевака. З прыходам Ворвулева ў тэатры ўзніклі аншлагі. Многія імкнуліся яшчэ і яшчэ раз пачуць і пабачыць цудоўнага артыста, а таму ішлі і ішлі на оперныя спектаклі з яго ўдзелам.

Нягледзячы на шырокае грамадскае прызнанне і на ганаровае званне заслужанага артыста БССР, М. Ворвулеў працягвае перапыненую вайной вучобу. У вольныя ад працы ў тэатры гадзіны ён займаецца ў кансерваторыі і абараняе дыплом у 1952 годзе, калі быў ужо народным артыстам БССР.

Мінаюць гады. М. Ворвулеў выконвае ў тэатры вядучыя партыі ў многіх операх.

Актыўная дзейнасць спевака на карысць грамадства становіцца шырока прыкметнай, і Мікалая Ворвулева выбіраюць дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР.

Май 1954 года. Усенародна адзначаецца трохсотгоддзе ўз'яднання Украіны з Расіяй. На святкаванне ў Кіеў прыбыла з Мінска ўрадавая дэлегацыя. Сярод яе членаў былі прадстаўнікі беларускай культуры—Якуб Колас і Мікалай Ворвулеў.

Люты 1955 года. У Маскве ў Вялікім тэатры пачалася дэкада беларускага мастацтва і літаратуры. У оперы Я. Цікоцкага «Дзяўчына з Палесся» Ворвулеў выканаў партыю Апанаса, сакратара райкома, які ўзначаліў партызанскі атрад. Прысутнічалі члены ўрада СССР і вядомыя дзеячы культуры савецкай сталіцы.

Опера спадабалася масквічам. Станоўчыя водгукі з'явіліся ў друку.

...Залітая агнямі канцэртная зала імя Чайкоўскага. Выступаюць майстры мастацтваў БССР. Пачынае другое аддзяленне Мікалай Ворвулеў. Шырока і свабодна льецца «Нёман» — цудоўная песня Нестара Сакалоўскага на словы паэта-партызана Анатоля Астрэйкі. У той год гэтую песню амаль штодзень перадавалі па радыё. Не было не толькі прафесійнага, але і самадзейнага калектыву, які не меў бы яе ў рэпертуары. Выконвалі яе многія, але, бадай, найлепш — Мікалай Ворвулеў. Ён ведаў гэта і не баяўся канкурэнтаў.

Аляксей СЛЕСАРЭНКА.

НА ЗДЫМКУ: М. ВОРВУЛЕЎ. Сцэна з оперы Бізэ «Кармэн».

Працяг. Пачатак у №№ 35, 36.

«БЫЛІ МЫ Ў ЛЕТНІКУ «ГРУНВАЛЬД»

НАПЭЎНА, пра летнік напішуць у школьных сачыненнях хлопчыкі і дзяўчынкі, якім пашчасціла сёлета ў жніўні адпачываць у маляўнічай мясцовасці, што ў Дзяржынскім раёне.

Летнік? Так, менавіта так. Гэтым мілагучным беларускім словам замянілі традыцыйнае «піянерскі лагер». Дарэчы, сама ідэя летніка ўзнікла ў мінскім бацькоўскім камітэце беларускамоўных школ і класаў. Ідэя была падтрымана Таварыствам беларускай мовы імя Ф. Скарыны і ў далейшым пры актыўным садзейнічанні грамадскасці піянерскі лагер «Дружба» ператварыўся ў летнік «Грунвальд». Чаму менавіта «Грунвальд»? Ну, па-першае, таму што сёлета адзначаўся юбілей славутай Грунвальдскай бітвы, у якой прымала ўдзел беларускае войска. А па-другое, само слова Грунвальд у дачыненні да сучаснасці ёсць сімвал духоўнага адраджэння беларускай нацыі, усведамлення ёю сваёй гісторыі, свайго слаўнага мінулага. Адпаведна ў летніку з назвай «Грунвальд» замест традыцыйных атрадаў— харугвы: Менская, Навагрудская, Віленская, Полацкая. А важатыя тут завуцца завадатарамі.

Пастараліся мастакі. Фасады домікаў распісалі сцэнкамі на гістарычныя сюжэты.

Ну і як жа правялі свой адпачынак у гэтым летніку юныя мінчане?

Гулялі на свежым паветры, купаліся ў рэчцы, развучвалі беларускія песні, а таксама танцы і гульні, мелі вельмі многа цікавых паездак і сустрэч. Напрыклад, пабывалі ў Мікалаеўшчыне, на радзіме Якуба Коласа, у старажытным, Нясвіжы. Пісьменнік Кастусь Тарасаў стаў іх добраахвотным гідам па Нясвіжы. Ад яго дзеці пачулі пра князёў Радзівілаў, пра бібліятэку, якая некалі мелася ў замку, пра выдатныя помнікі мастацтва, створаныя рукамі таленавітых беларускіх майстроў. З удзелам пісьменніка К. Тарасава і гісторыка А. Грыцкевіча прайшло і свята «Грунвальд» у летніку. А яшчэ ездзілі да народнага майстра, што жыве на Стаўбцоўшчыне, які паказваў гасцям, як ляце кошыкі.

Усе гэтыя паездкі і сустрэчы далі магчымасць дзецям больш даведацца пра гістарычную і культурную спадчыну іх продкаў, пазнаёміцца са скарбамі нацыянальнай культуры, з самой Беларуссю.

Арганізатары беларускага дзіцячага летніка і тыя, хто ў ім працаваў выхавацелямі і завадатарамі, зрабілі добрую справу.

Мяркуецца, што летнік «Грунвальд», як прыгожая казка, не памрэ. Адродзіцца зноў увосень, зімой і вясной — у час школьных канікулаў.

Т. АНТОНАВА.

НА ЗДЫМКАХ: у летніку «Грунвальд».

Фота М. САСНОЎСКАГА.

СПОРТ

СУЧАСНАЕ ПЯЦІБОР'Е. У Швецыі завяршыўся чэмпіянат свету сярод жанчын. Каманда СССР тут заняла другое месца. Найбольшую колькасць ачкоў нашай зборнай прынесла Жанна Далгачова з Гомеля.

ЛЁГКАЯ АТЛЕТЫКА. Добра выступілі беларускія спартсмены на першынстве Еўропы, якое прайшло ў югаслаўскім горадзе Спліце. Мінчанка Таццяна Ледаўская была мацнейшай у бегу на 400 метраў з бар'ерамі, а Ігар Астапковіч з Гродна далей за ўсіх сапернікаў кінуў молат.

Таццяна Ледаўская заваявала яшчэ «серабро» ў эстафеце 4×400 метраў. Другое месца і ў Вольгі Кардапольцавай з Брэста ў спартыўнай хадзьбе на 10 кіламетраў. Прызёрам стаў мінчанін Ігар Лапшын (трайны скачок) — трэцяе месца.

ВАЛЕЙБОЛ. Юніёрскі чэмпіянат Еўропы завяршыўся ў ФРГ. Зборная СССР, за якую выступаў і мінскі армеец Руслан Чыгрын, выйграла ўсе сустрэчы ца.

БАСКЕТБОЛ. На першынстве кантынента ў Галандыі савецкія юніёры ў фінале ўступілі італьянцам і заваявалі сярэбраныя ўзнагароды. У гэтым чэмпіянаце нядрэнна згуляў за зборную СССР беларускі баскетбаліст Андрэй Ольбрэхт.

ГАНДБОЛ. Спартсменкі КНДР у сябе дома сталі пераможцамі спаборніцтваў турніру «Дружба» сацыялістычных краін. У рашаючым паядынку яны выйгралі ў зборнай СССР, вароты якой абараняла Марына Брацянкова з Бабруйска.

ХАКЕЙ. Пачалося першынство краіны сярод каманд вышэйшай лігі. Свой першы матч хакеісты мінскага «Дынама» правялі з тарпедаўцамі з Усць-Каменагорска. Гульня завяршылася ўнічыю— 3:3.

А нядаўна беларускія спартсмены ўдзельнічалі ў Рызе ў міжнародным турніры, дзе прайгралі толькі аднаклубнікам з Масквы. Другое месца — несумненна, поспех мінчан у спаборніцтвах такога высокага рангу.

ВАС ШУКАЮЦЬ І ЧАКАЮЦЬ СВАЯКІ

Джон, Дэн, Майкл КАСПЕРЫ, іх родныя сёстры **Мэры, Джулі** і, здаецца, **Броня** — усе з ЗША — адгукніцеся!

Вы нарадзіліся хутчэй за ўсё ў штаце Агаё, магчыма, у горадзе Таледа (ці паблізу). Вашу маці звалі **Броня,** яна родам з Польшчы. Ваш бацька **КАСПЕР Андрэй Васільевіч** нарадзіўся прыблізна ў 1898 годзе на Нясвіжшчыне, паехаў у ЗША на заробкі. Недзе ў 1930 годзе прыязджаў на Радзіму.

Вас шукае стрыечны брат **КАСПЕР Міхаіл Міхайлавіч.**

Тых, хто ведае каго-небудзь з названых асоб, прашу паведаміць па адрасу:

222620, БССР, Мінская вобласць, г. Нясвіж, вул. М. Горкага, д. 3. КАСПЕРУ Міхаілу Міхайлавічу.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі
Індэкс 63854. Зак. № 1190